

УДК 378:37.01:7.07

DOI: 10.31499/2706-6258.2(10).2023.290568

ТЕАТРАЛІЗОВАНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Лариса Пушкар, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної і початкової освіти, Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка.

ORCID: 0000-0002-1289-3956

E-mail: larisapushkar6@gmail.com

Ольга Лобова, доктор педагогічних наук, професор кафедри дошкільної і початкової освіти, Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка.

ORCID: 0000-0001-7028-043X

E-mail: ollo11@i.ua

Світлана Парфілова, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної і початкової освіти, Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка.

ORCID: 0000-0002-9582-4306

E-mail: s.parfilova@ukr.net

Ольга Шаповалова, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної і початкової освіти, Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка.

ORCID: 0000-0002-8888-591X

E-mail: olgashap51@gmail.com

У статті проаналізовано проблему використання театралізованої діяльності у процесі формування музичної культури майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти. Наголошено на значенні та впливі театралізованої діяльності на розвиток особистості дитини, а також на важливості підготовки студентів до забезпечення відповідного розвитку дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Висвітлено питання формування музичної культури майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти засобами різних форм та видів театралізованої діяльності. Основними формами організації цього процесу визначено лекційні, практичні та лабораторні заняття з певних дисциплін, а також позааудиторні форми театралізованої діяльності студентів.

***Ключові слова:** формування музичної культури; майбутні фахівці дошкільної і початкової освіти; театралізована діяльність; діти дошкільного та молодшого шкільного віку; форми організації роботи; професійна підготовка фахівців; види музичної діяльності; творчі міні-проекти.*

THEATRICAL ACTIVITY AS A MEANS OF FORMING MUSICAL CULTURE OF FUTURE PRESCHOOL AND PRIMARY EDUCATION SPECIALISTS

Larysa Pushkar, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of Preschool and Primary Education Department, Sumy State Pedagogical University Named after A. S. Makarenko.

ORCID: 0000-0002-1289-3956

E-mail: larisapushkar6@gmail.com

Olga Lobova, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of Preschool and Primary Education Department, Sumy State Pedagogical University Named after A. S. Makarenko.
ORCID: 0000-0001-7028-043X

E-mail: ollo11@i.ua

Svitlana Parfilova, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of Preschool and Primary Education Department, Sumy State Pedagogical University Named after A. S. Makarenko.

ORCID: 0000-0002-9582-4306

E-mail: s.parfilova@ukr.net

Olha Shapovalova, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of Preschool and Primary Education Department, Sumy State Pedagogical University Named after A. S. Makarenko.

ORCID: 0000-0002-8888-591X

E-mail: olgashap51@gmail.com

The article analyzes the problem of using theatrical activities in the process of forming musical culture of future specialists in preschool and primary education. The purpose of the publication is a comprehensive scientific analysis of the problem of using theatrical activities in the process of forming musical culture of future specialists in preschool and primary education. In particular, the importance of professional training of future specialists in preschool and primary education by means of theatrical activity has been determined. During the research, the following methods were used: theoretical – analysis of regulatory documents and philosophical, psychological-pedagogical, cultural, methodological literature, as well as abstraction, systematization and generalization of data in order to determine the state and theoretically justify the investigated problem; empirical – a role-projective method for studying and analyzing the results of theatrical activity. The significance and influence of theatrical activity on the development of a child's personality, as well as the importance of preparing students to ensure the appropriate development of children of preschool and primary school age, are emphasized. Attention is focused on the importance of such a characteristic of theater art as the syntheticity (regarding different types of arts and the stage performance of an actor). The issue of forming musical culture of future preschool and primary education specialists by means of various forms and types of theatrical activity is highlighted. The main forms of organizing this process are lecture, practical and laboratory classes (in the disciplines “General pedagogy”, “Fundamentals of culture and speech techniques”, “Fundamentals of stage and screen art with teaching methods”, “Organization of theatrical activities in preschool education institutions”, “Methodology of music education”, “Theory and methods of conducting events and entertainment in PEI”, etc.) and extracurricular forms of students' theatrical activities (theatre studio, theater circle, etc.). Mini-creative projects, which can be a component of control classes of any discipline or be used as an independent type of theatrical activity of extracurricular forms of work, are defined as important types of theatrical activity for the formation of future specialists' musical culture.

Keywords: formation of musical culture; future specialists of preschool and primary education; theatrical activity; children of preschool and primary school age; forms of work organization; professional training of specialists; types of musical activities; creative mini-projects.

Освітня галузь нашої країни переживає складний кризовий період під впливом глобальних системних політичних, економічних та соціокультурних перетворень. Перед освітянами стоїть дуалістичність досить нелегкого завдання: з одного боку – підготовка підростаючого покоління повинна відповідати вимогам та викликам часу, а з іншого – необхідність збереження накопиченого досвіду та позитивних складових у цьому процесі.

Головною метою усієї освітньої галузі (в тому числі, й мистецької) на сьогодні

мають залишитись такі фундаментальні позиції, як гармонійний і духовний розвиток дітей та молоді, формування ціннісного ставлення до загальної культури, творчого підходу до усіх проявів життя та ін. Означена система координат регламентується нормативно-правовими документами (Законами України «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (2014), «Про дошкільну освіту» (2001); Концепцією освіти дітей раннього та дошкільного віку» (2020); Концепцією «Нова українська школа (2016); «Базовим компонентом дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) нової редакції» (2021); Державним стандартом початкової освіти (2018) тощо), де зафіксовано важливість використання такого потужного інструмента формування і творення культурної, освіченої та, загалом, компетентної особистості, як мистецтво театру. З огляду на це, вагомим питанням сучасної вищої освіти залишається підготовка майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти, формування їх музичної культури та, в цілому, підвищення їх професійної майстерності засобом театралізованої діяльності.

Переваги вирішення проблеми формування музичної культури майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти базуються на перетині розвідок науковців і педагогів у різних царинах: психології мистецтва та художнього сприйняття (Т. Адорно, Л. Виготський, Є. Назайкінський, С. Раппопорт, Л. Столович та ін.), художньої культури (В. Асаф'єв, В. Біблер, О. Буров, С. Іконнікова, М. Каган, М. Киященко та ін.), музичної культури та її ролі у розвитку особистості (Е. Абдуллін, Ю. Алієв, Д. Кабалецький, М. Леонтович, О. Лобова, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, Л. Школяр, О. Щолокова та ін.).

Особливо зацікавлюють дослідження Е. Абдулліна, Л. Артемової, В. Верховинця, Л. Волошиної, Л. Іщенко, О. Комаровської, О. Ніколаєва, О. Олійник, К. Орфа та ін., які висвітлюють особливості використання явищ і засобів театральної та театралізованої діяльності у підготовці майбутніх фахівців, а також в музичному, музично-естетичному вихованні та навчанні дітей дошкільного і молодшого шкільного віку.

Разом з тим, слід відзначити, що питання формування музичної культури майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти потребує більш детального дослідження в теоретичному та методичному аспектах, що позитивно позначиться на загальній професійній підготовці та мобільності здобувачів першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти галузі знань 01 Освіта / Педагогіка спеціальностей 012 Дошкільна освіта і 013 Початкова освіта.

Мета публікації полягає у комплексному науковому аналізі проблеми використання театралізованої діяльності у процесі формування музичної культури майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти.

Підготовка педагогічних кадрів у напрямі формування музичної культури з використанням театралізованої діяльності як засобу вимагає реалізації культурної спрямованості дошкільної, початкової та мистецької освітніх галузей. Висококваліфіковані фахівці дошкільної та початкової освіти мають бути готові до здійснення культурологічної функції в своїй професійній діяльності.

Аналіз наукової, словникової літератури засвідчив, що однозначного тлумачення поняття *культура* (від лат. *cultura* – обробка, покращення, вирощування) на сьогодні не існує. Загальноприйнятою вважається точка зору, що спочатку цей термін вживався у значенні «вирощування сільськогосподарських рослин». Науковці зазначають, що ще у

І ст. до н. е. М. Т. Цицерон застосував його у своєму творі «Тускуланські бесіди». Використовував він його у базі генетивної конструкції *cultura animi* – «обробка душі». Близько XVII ст. культурою називали все те, що робить відмінним життя людей від життя природи. А вже у XVIII столітті цей термін поширився на сферу вдосконалення, виховання (тобто «виращування») людини в суспільстві. Ближче до нашого часу, десь з XIX століття, з культурою стали пов'язувати різні періоди, ситуації та сфери життєдіяльності людей (наприклад, міру ставлення людини до суспільства, себе і природи; сукупність духовних та матеріальних цінностей; певний спосіб розвитку людства у процесі праці та ін.) [4, с. 343; 14, с. 61; 1].

Історія культурології налічує багато концепцій, теорій та ідей щодо визначення сутності такого феномену як *культура*. Визначень культури існує стільки, скільки існує авторів, які про неї пишуть, вважає польський педагог В. Оконь. На його думку, трактування цього феномену як сукупності матеріального й духовного надбання людства, що створено у процесі історичного розвитку, – є найпопулярнішим. Автор подає своє бачення поняття *культура* й пропонує визначати її як «сукупність створених людьми наукових, морально-соціальних, художніх та технічних цінностей, а також процеси участі, взаємодії з цими цінностями та створення нових» [7, с. 103].

О. Шевнюк розглядає феномен *культура* з різних точок зору, в проєкції різних «концептуальних домінант»: соціально-атрибутивної; особистісно-атрибутивної; діяльнісної; аксіологічної; інформаційно-знакової; діалогової; системно-філософської. Наприклад, визначення *культури як специфічного способу людської діяльності*, вважає науковець, даємо живість виділити культуру феноменологічно. В цьому контексті культура розглядається «як цілісна єдність способів і продуктів людської діяльності, в яких реалізується її активність і яка слугує її самовдосконаленню, задоволенню потреб, гармонізації відносин між людиною і суспільством, людиною і природою. Проте людина та її розвиток за таким трактуванням стають похідними стосовно способів, прийомів, засобів, технологій діяльності, тобто культура виступає тільки в предметній формі існування» [14, с. 62].

Уявлення про людський вимір культури істотно поглиблює розуміння її як *сфери самоствердження та розвитку сутнісних сил людини*. Культура і людина в певному розумінні, зазначає О. Шевнюк, – одне ціле: «культура живе в людях, в їх творчості, діяльності, переживаннях, водночас люди живуть у культурі. Культура, з одного боку, постійно занурює людину в протиріччя і ситуації, які вимагають вирішення, а з іншого – пропонує матеріальні та ідеальні знаряддя і засоби, за допомогою яких людина утверджує себе в цьому світі» [14, с. 63].

Аналіз наукової літератури свідчить, що існує велика кількість визначень такого феномену як *культура* з різним змістовим наповненням. Це можна пояснити використанням його в багатьох галузях: філософії, історії, соціології, психології, педагогіці та ін., а також різними настановами дослідницької діяльності в кожній з них. «Тобто спосіб опанування досліджуванним феноменом потрапляє в залежність від теоретичної методики» [14, с. 66].

Отже, смислові навантаження терміну *культура* змінюються залежно від контексту і поширюються на різні наукові галузі, серед яких одне з провідних місць займають педагогіка та музичне мистецтво.

У педагогіці термін «культура» вживається у таких значеннях як освіта,

навчання, виховання і охоплює, як зазначає О. Рудницька, «сукупність практичних, матеріальних і духовних надбань суспільства, які відображають його історично досягнутий рівень розвитку і втілюються у результатах продуктивної діяльності людини, зокрема у галузі освіти та мистецької творчості» [12, с. 46].

Зокрема, про нерозривну єдність освіти та культури, про взаємозалежність внутрішньої культури особистості та об'єктивної культури взагалі постійно підкреслюється передовими педагогами та науковцями. За ствердженням С. Гессена, «освіта є не щось інше, як культура індивіда» [цит. за 5, с. 83]. Підтримуємо думку О. Лобової щодо існування підстав надавати особливого значення у сучасній освітньо-культурній політиці саме взаємозв'язкам культури та музичної (і взагалі мистецької) освіти. Подібне судження виходить з того, що, по-перше, мистецтво складає невід'ємну частину культури (коли сам зміст музичної освіти безпосередньо передбачає презентацію культурних цінностей); і по-друге, музична освіта (як і будь-яка інша) спрямована на формування митця, розвиток культури його особистості. Таким чином, провідною функцією музичної освіти науковець визначає культуротворчу [5, с. 83].

У нашому дослідженні ми враховуємо запропонований О. Лобовою аналіз означень, які стоять поряд зі словом «культура» – художня, естетична, художньо-естетична, музична та які між собою співвідносяться у певному ієрархічному підпорядкуванні. Важливим вважаємо «співвідношення» означених сфер з позицій поступового підпорядкування більш широкому феномену культури духовної і в особистісному, і в об'єктивному смислах [5, с. 85]. А саме:

Проекцією різних видів культури можна назвати музичну культуру майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти. Досить часто формування особистості людини та її моральних, духовних, естетичних поглядів, уподобань, здібностей саме пов'язують з музикою. Науковці (Б. Асаф'єв, І. Барвінок, М. Бахтін, В. Біблер, Л. Горюнова, М. Каган, С. Кримський, А. Сохор, Р. Тельчарова, О. Шевнюк та ін.) розглядають музичну культуру з різних позицій: як наслідок впливу музичного мистецтва на людей та суспільство або як мірило визначення рівня їх музичного розвитку; як одиничний вид естетичної культури; як частина загальної духовної культури особистості й умова її художньо-творчого розвитку; багатомірну підсистему художньої культури особистості; «як досвід особистості у галузі музичного мистецтва

та манера існування й функціонування музичної свідомості людини» [5, с. 91].

Аналіз наукових досліджень дав змогу сформулювати сутнісні характеристики *музичної культури майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти*, серед яких нами висвітлено наступні позиції: «а) означена категорія розуміється як складне інтегративне, системно-динамічне утворення, яке виступає носієм культурних цінностей особистості та суспільства; б) формується в результаті різних видів музичної діяльності; в) сприяє естетичному пізнанню; г) пробуджує вміння та інтерес до сприйняття та створення краси в мистецтві і навколишньому світі; д) сприяє підвищенню рівня професійної майстерності майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти» [11].

Нагадаємо, що згідно з чинними нормативно-правовим документами України (законам, концепціям, стандартам), музична підготовка є обов'язковим елементом професійного становлення майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти. Так, вихователь закладу дошкільної освіти (ЗДО) мусить брати безпосередню участь у музичному вихованні дітей, допомагаючи музичному керівникові на заняттях та самостійно організовуючи повсякденну музичну та театралізовану діяльність дітей дошкільного віку. Вчитель початкових класів має бути професійно підготовлений для проведення уроків музичного мистецтва або викладання інтегрованого курсу мистецтва у закладі загальної середньої освіти (ЗЗСО), а також володіти навичками організації елементарної музичної та театралізованої діяльності дітей.

Культуротворча функція мистецтва, культуровідповідність мистецької освіти підтверджується науковими розробками та практичними доказами М. Демчишина, О. Лобової, А. Макаренка, О. Рудницької, О. Савченко, В. Сухомлинського та ін. Питання використання театрального мистецтва у педагогічному процесі останніми роками досить часто привертає увагу педагогічної громадськості. Плеяда науковців (І. Зязюн, Д. Кропоткін, В. Семиченко, С. Соломаха, Н. Тарасевич, С. Швидка та ін.) засобом удосконалення творчого потенціалу педагога, його педагогічної майстерності та гармонійного особистісного розвитку розглядають саме театральне мистецтво [5; 6; 8; 9; 12].

С. Соломаха підсумовує нагромаджений досвід використання театрального мистецтва у педагогічній практиці в історичному контексті та робить висновок про унікальні можливості театру на розвиток людини. Автор пропонує скористатись здатністю драматичного мистецтва поєднувати «школу з мистецтвом, мудрість з розвагою, урок з видовищем» (за Г. Товстоноговим) чим позитивно впливати на виховання культурної людини через створення найкращих умов для формування інтелектуальних, моральних та естетичних якостей особистості [цит. за 6, с. 127–128]. У цій площині ми й будемо розглядати використання театрального мистецтва взагалі та театралізованої діяльності, зокрема, як основу формування музичної культури майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти. Використання цієї діяльності в освітньому процесі закладів вищої освіти дозволить створити умови для ефективного засвоєння художніх цінностей, представлених у пам'ятках культури та музичного й театрального мистецтв.

Як відомо, мистецтво театру не існує відокремлено, уособлено, це синтетичний вид мистецтва, що складається з інших видів мистецтва – художньої літератури, музики, хореографії, живопису, моделювання одягу, перукарської майстерності,

дизайну, спорту (акробатика, фехтування тощо) та ін., «майже всіх без винятку, що існують самі по собі, ... та ще вимагає мистецької творчості в нових галузях мистецтва, що існують тільки як складові частини мистецтва театрального: мистецтва тонації в говорінні, мистецтво пластичного руху і пози та ін., аж до мистецтва штучного освітлення», – писав Д. Антонович [13]. Саме синтез мистецтв складає основу театрального мистецтва, завдяки цьому органічному сплаву воно існує та впливає на свідомість глядача, на його емоційно-чуттєву сферу. Крім того, завдяки такому комплексному полісенсорному впливу поглиблюються пізнавальні, розвивальні та виховні можливості театру. Зокрема, театралізоване мистецтво, театралізована діяльність дає глибинний поштовх для прояву специфічних здібностей особистості. С. Соломаха виокремлює прояв тих специфічних здібностей, для яких створюються умови на кожній фазі моделювання сценічного образу: літературних, образотворчих, музичних. Зокрема, *музичні* здібності проявляються через те, що «актору необхідно володіти почуттям ритму, що передає внутрішній стан людської душі й без якого неможливо собі уявити акторський ансамбль. Крім того, безпосереднє музичне оформлення відіграє не останню роль у створенні художнього образу театральної вистави» [6, с. 130].

На синтетичному уособленні кількох видів мистецтва (музика, живопис, танці тощо) у театральному мистецтві наголошує також І. Зязюн. В той же час, науковець звертає увагу на ще такому синтетичному варіанті, як сценічна дія актора та акторського ансамблю, що включають міміку, пантоміміку, жест, сценічне слово та ін. Разом ці складові частини утворюють театральне дійство, яке через почуття людини, її переживання дозволяє поринути у глибинні психологічні зрушення, очищення, катарсис, мотивовані ідеали, життєві цілі. Саме позитивне почуття (яке в естетиці називається прекрасним), де зосереджені усі структури психології людини, може стати моральною нормою людської поведінки. Таким чином розглядає І. Зязюн театральне мистецтво у вимірах естетики та психології [9, с. 81–88]. На нашу думку, означену позицію можна екстраполювати також на формування музичної культури як складової естетичної культури.

Проведені дослідження дозволили з'ясувати, що у сучасній педагогіці та психології підкреслюється значення музичної та театральної діяльності та її вплив з одного боку, на готовність майбутніх педагогів – фахівців дошкільної та початкової освіти – до вдосконалення власних акторських вмінь, навичок, ставлень тощо, з іншого – на розвиток особистості дітей дошкільного й молодшого шкільного віку. Наші пошуки спрямовані саме на підвищення професійної підготовки майбутніх вихователів ЗДО та вчителів ЗЗСО (початкові класи) через формування їх музичної культури, що враховує можливості музичного та театрального мистецтв та театралізованої діяльності. Зауважимо, що означений підхід враховує дві позиції: перша – це вдосконалення особистих акторських вмінь, навичок для підвищення мистецької, культурної та загалом професійної компетентності майбутніх фахівців, а друга – реалізація набутої майстерності з метою формування культурної компетентності та музичної культури дітей дошкільного й молодшого шкільного віку.

На сьогодні вже існує певний досвід стосовно використання театралізованої діяльності в закладах дошкільної освіти. Так, О. Олійник, ґрунтовно описуючи її організацію, визначає цей феномен як художню діяльність, «що пов'язана зі

сприйманням творів театрального мистецтва і відтворенням в ігровій формі набутих уявлень, вражень, почуттів, є одним із найефективніших засобів педагогічного впливу на розвиток особистості дитини. Водночас, вона виступає як специфічний вид дитячої активності, один із найулюбленіших видів творчості» [8, с. 10].

Колектив однодумців (О. Березіна, О. Гніровська, Т. Линник) у своїй Програмі з організації театралізованої діяльності в дошкільному навчальному закладі «Грайлик» схарактеризували театралізовану діяльність як один з ефективних засобів соціалізації дитини дошкільного віку під час осмислення нею підтексту літературного твору морального напрямку, участі у грі, що створює сприятливі умови для її розвитку. Це пов'язано із спрямуванням колективної театралізованої діяльності на цілісний розвиток особистості дитини, на її самостійну творчість, розкріпачення, а також на розвиток основних психічних процесів. Правильно організована така діяльність може сприяти самопізнанню і самовираженню особистості; в той же час, підсилити адаптаційні здібності, скоригувати важливі якості спілкування, допомагати усвідомленню почуття радості, втіхи, успішності, і, як результат, сприяти природній поведінці [2, с. 4]. Цими досягненнями активно користуються педагоги у своїй роботі.

Для нашого дослідження цікавою ілюстрацією може стати досвід О. Демченко, Н. Казьмірчук, О. Жовнич, І. Стахової щодо підготовки студентів до використання театралізованої діяльності для розвитку у дітей soft skills. Команда викладачів висвітлює результати реалізації проекту Erasmus+ Жан Моне модуль «EU experience of softskills development of preschool and primaryschool age children by theater activities in teacher training» (620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE). Автори акцентують увагу на цінності театру, театральної діяльності у соціально-виховному аспекті, що дозволяє підвищити рівень розвитку загальних і спеціальних здібностей дітей молодшого шкільного віку. Педагоги, науковці наголошують на різних формах і видах театралізованої діяльності та способах їхньої організації з дітьми, а саме: викладання студентам-учасникам факультативних та навчальних, дисциплін, відвідування театральних вистав з подальшим обговоренням, впровадження інноваційних форм і методів роботи (створення театрального персонажа чи конкретного образу до його інтерпретації та показу на глядацькій сцені), створення студентських гуртків та ін. [3].

Аналіз наукової літератури та освітянської практики свідчить про перевагу у використанні театралізованої діяльності відносно функціоналу закладів дошкільної освіти (ЗДО) та закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО). В той же час, приділяється недостатньо уваги особливостям застосування театралізованої діяльності у процесі підготовки майбутніх вихователів та вчителів початкових класів.

Нагадаємо, що серед особливостей використання театральної-ігрової діяльності майбутніх педагогів ми акцентували увагу на застосуванні принципів та законів театральної педагогіки у процесі викладання дисциплін; на комплексному використанні сучасних методик і технологій музичного навчання й виховання та в застосуванні їх у театральній-ігровій діяльності; а також важливими можуть вважатися урізноманітнення видів театральної-ігрової діяльності (наприклад, підключення в роботу інсценізації або театралізації [3]. Зазначимо, що всі вищезгадані позиції в нашому дослідженні наголошують на музичній домінанті у виборі різних форм та видів роботи.

На сьогоднішній день вже накопичений певний досвід підготовки вихователя, вчителя молодших класів, проте залишається актуальною проблема професійної

підготовки майбутнього педагога ЗДО та початкових класів закладу ЗЗСО через залучення їх до різноманітної музичної та театральної діяльності, пов'язаної із художньою літературою, музикою та грою. Це різного роду музичні ігри (дидактичні, рухливі), змістом яких є художні тексти (ігри-інсценування із музичним супроводом, театралізовані ігри, народні хороводні ігри зі співом, діалогами, рухами), дитячі інсценування казок, пісень, театралізація та ін.

З метою формування музичної культури майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти ознайомлення студентів з театралізованою діяльністю відбувається на курсах або спецкурсах (на обов'язкових та вибіркових дисциплінах) за театральною та музичною тематикою: «Теорія та методика музичного виховання», «Основи сценічного та екранного мистецтва з методикою навчання», «Практикум елементарного музикування», «Організація театралізованої діяльності в ДНЗ», «Теорія та методика проведення свят та розваг в ЗДО» (у Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка). На цих курсах реалізуються наступні завдання, які корелюються з театралізованою діяльністю: вивчення основних положень систем музичного виховання (Е. Жака-Далькроза, В. Верховинця З. Кодая, Д. Кабалевського, К. Орфа); ознайомлення з поняттям театралізованої діяльності; вивчення методики та технології різних видів театралізованої діяльності в ЗДО та в початкових класах ЗЗСО; набуття студентами вмінь проектувати, організовувати і реалізовувати пізнавальні, розвивальні і виховні аспекти педагогічної взаємодії в закладах дошкільної та початкової освіти; формування у студентів вміння застосовувати в освітньому процесі надбань класичних і сучасних педагогічних досліджень, новаторських ідей; розвиток самостійності, творчої активності студентів; розширення загальнопедагогічного і загальнокультурного світогляду майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти.

Починається занурення у світ театру з лекційного матеріалу, з основ театального мистецтва, його функціоналу, принципів, видів, жанрів. Так, наприклад, програма дисципліни «Організація театралізованої діяльності в ДНЗ» враховує у лекційній та практичній частинах поєднання «музичного» та «театралізованого» елементів театралізованої діяльності. Такі теми як «Театральна педагогіка та її роль у вихованні дітей дошкільного віку», «Досвід зарубіжних та вітчизняних педагогів по організації театралізованої діяльності», «Організаційні аспекти театралізованої діяльності в дитячому садочку», «Організація самостійної театралізованої діяльності та розвиток творчої активності дітей дошкільного віку» передбачають ознайомлення та закріплення знань, вмінь та практичного досвіду щодо театральної педагогіки, можливостей використовувати її у професійній діяльності, організації театралізованої діяльності у ЗДО та ЗЗСО.

Ефективним закріпленням знань та практичних вмінь, навичок, початкового досвіду з музичної культури студентам допоможуть практикуми та виконання лабораторних завдань під час вивчення таких дисциплін, як «Загальна педагогіка», «Основи культури і техніки мовлення», «Загальна психологія» та ін. Серед видів театралізованої діяльності можна назвати самостійне виконання невеличких театральних мініатюр, створення театральних костюмів, музичне оформлення міні-вистав тощо.

Істотною складовою дисциплін є експериментально-проектна діяльність студентів, яка спрямована на здобуття досвіду у проведенні свят, розваг, музичних

вправ, забавок, ігор в умовах закладів дошкільної освіти та в початкових класах загальноосвітніх закладах середньої освіти. Контроль ступеня сформованості музичної культури та фіксованих музичних компетенцій здійснюється шляхом складання заліку у формі захисту творчого міні-проєкту.

Актуальними також є позааудиторні форми театралізованої діяльності студентів (це може бути театральний гурток, театральна студія тощо). Так, в Навчально-науковий інституті педагогіки і психології (ННПП) Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка створено Арт-студію «Театральні візерунки». Серед творчих проєктів, які були представлені широкій публіці досить вдалими можна назвати такі вистави, як найвідоміша малоросійська комедія «Сватання на Гончарівці» Г. Квітки-Основ'яненка та п'єса «За двома зайцями» М. Старицького. У реалізації цих проєктів брали участь студенти та викладачі кафедр дошкільної і початкової освіти, соціальної роботи та менеджменту соціокультурної діяльності, а також кафедри психології ННПП Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка. Під час вистав досить активно використовувалось музичне оформлення, а саме: виконавство пісень та куплетів, музичний супровід-лейтмотиви героїв, елементи хореографії та ін.

Отже, аналіз нормативно-правових та нормативно-методичних актів, науково-педагогічної, мистецької та методичної літератури доводить вагомість і необхідність формування музичної культури майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти. Проведене дослідження дозволяє зробити висновок про можливість підвищення ефективності цього процесу засобом театралізованої діяльності. Серед особливостей її використання у контексті досліджуваного питання зазначимо застосування різних форм та видів театралізованої діяльності.

Основними формами формування музичної культури майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти визначено практичні та лабораторні заняття (з дисциплін «Загальна педагогіка», «Основи культури і техніки мовлення», «Основи сценічного та екранного мистецтва з методикою навчання», «Організація театралізованої діяльності в дошкільних навчальних закладах», «Теорія та методика проведення свят та розваг в ЗДО», «Методика музичного виховання», «Музичне мистецтво з методикою навчання» тощо) та позааудиторні форми театралізованої діяльності студентів (театральний гурток, театральна студія тощо).

Перспективи дослідження вбачаємо в розгляді та аналізі методичних аспектів використання театралізованої діяльності у процесі формування музичної культури майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бастун М. В. Культурологічний підхід в освіті та його психолого-педагогічне забезпечення. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/6594> (дата звернення: 08.09.2023).
2. Березина О. М., Гніровська О. З., Линник Т. А. «Грайлик». Програма з організації театралізованої діяльності в дошкільному навчальному закладі. Тернопіль: Мандрівець, 2014. С. 56. URL: <https://f.osvita.city/file/55/graylikberezina.pdf> (дата звернення: 08.09.2023).
3. Демченко О. П., Казьмірчук Н. С., Жовнич О. В., Стахова І. А. Підготовка студентів до використання театралізованої діяльності для розвитку у дітей softskills: європейський контекст. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Вінниця: Друк плюс, 2022. Вип. 64. С. 181–192. URL:

- <https://dspace.vspu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/11019/18.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 08.09.2023).
4. Качуровський М. О., Тарелкін Ю. П., Цикін В. О. Філософія: навч. посіб. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2002. 398 с.
  5. Лобова О. В. Формування основ музичної культури молодших школярів: теорія і практика: монографія. Суми: Мрія ТОВ, 2010. 516 с.
  6. Мистецтво у розвитку особистості: монографія / за ред. Н.Г. Ничкало. Чернівці: Зелена Буковина, 2006. 224 с.
  7. Оконь В. Введение в общую дидактику / пер. с польск. Л. Г. Кашкуевича, Н. Г. Горина. М.: Высш. шк., 1990. 382 с. Пер. узд. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa, 1987.
  8. Олійник О. М. Театрально-ігрова діяльність в умовах дошкільного навчального закладу: навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський: Волошук В. О., 2017. 163 с. URL: <http://elar.kpnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/1632> (дата звернення: 08.09.2023).
  9. Педагогічна майстерність: підручник / Зязюн І. А., та ін. 2-ге вид. К.: Вища шк., 2004. 422 с.
  10. Пушкар Л. В., Парфілова С. Л. Особливості використання театрально-ігрової діяльності як засобу професійної підготовки фахівців дошкільної освіти. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія*. 2021. Вип. 65. С. 91–98. URL: <https://vspu.net/nzped/index.php/nzped/issue/view/190/209> (дата звернення: 08.09.2023).
  11. Пушкар Л. В. Теоретико-методологічні основи формування музичної культури майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти. *Теорія та методика дошкільної і початкової освіти*: монографія / Міністерство освіти і науки України, Сум. держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка / за ред. О. В. Лобової, С. М. Кондратюк. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2023. С. 436–461. URL: <http://repository.sspu.edu.ua/handle/123456789/13587> (дата звернення: 08.09.2023).
  12. Рудницька О. П. Педагогіка загальна та мистецька: навч. посіб. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. 360 с.
  13. Українська культура. Лекції за редакцією Д. Антоновича / упор. С. В. Ульяновська. К.: Либідь, 1993. 592 с.
  14. Шевнюк О. Л. Культурологія: навч. посіб. 3-тє вид., стер. К.: Знання-Прес, 2007. 353 с. (Вища освіта XXI століття).

REFERENCES

1. Bastun, M. V. Kulturolohichniy pidkhid v osviti ta yoho psykhologo-pedahohichne zabezpechennia. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/6594> [in Ukrainian].
2. Berezina, O. M., Hnirovcka, O. Z., Lynnyk, T. A. (2014). "Hrailyk". Prohrama z orhanizatsii teatralizovanoi diialnosti v doshkilnomu navchalnomu zakladi. Ternopil: Mandrivets. URL: <https://f.osvita.city/file/55/graylikberezina.pdf> [in Ukrainian].
3. Demchenko, O. P., Kazmirchuk, N. S., Zhovnych, O. V., Stakhova, I. A. (2022). Pidhotovka studentiv do vykorystannia teatralizovanoi diialnosti dlia rozvytku u ditei softskills: yevropeyskyi kontekst. *Suchasniy nformatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia v pidhotovtsifakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy*. Vinnytsia: Druk plius, issue 64, 181–192. URL: <https://dspace.vspu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/11019/18.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [in Ukrainian].
4. Kachurovskyi, M. O., Tarelkin, Yu. P., Tsykin, V. O. (2002). *Filosofiiia*. Sumy: SumDPU im. A. S. Makarenka [in Ukrainian].
5. Lobova, O. V. (2010). *Formuvannia osnov muzychnoi kultury molodshykh shkoliariv: teoriia i praktyka*. Sumy: Mriia TOV [in Ukrainian].
6. *Mystetstvo u rozvytku osobystosti* (2006). N. H. Nychkalo (Ed.). Chernivtsi: Zelena Bukovyna [in Ukrainian].
7. Okon, V. (1990). *Vvedenye v obshchuiu dydaktyku*. Per. s polsk. L. H. Kashkurevycha, N. H. Horyna. Moskva: Vyssh. shk. Per uzd. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa, 1987 [in Russian].
8. Olijnyk, O. M. (2017). *Teatral'no-igrovadiyal'nist` v umovah doshkil'nogo navchal'nogo zakladu*. Kam'yanecz'-Podil's'kyj: Voloshhuk V. O. URL: <http://elar.kpnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/1632> [in Ukrainian].

9. Pedagogichna majsternist`. (2004). Zyazyun, I. A., tain. 2-ge vy`d. Kyiv: Vy`shha. shk [in Ukrainian].
10. Pushkar, L. V., Parfilova, S. L. (2021). Osoblyvosti vykorystannia teatralno-ihrovoi diialnosti yak zasobu profesiinoi pidhotovky fakhivtsiv doshkilnoi osvity. *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Serii: pedahohika i psykholohiia, issue 65, 91–98*. URL: <https://vspu.net/nzped/index.php/nzped/issue/view/190/209> [in Ukrainian].
11. Pushkar, L. V. (2023). Teoretyko-metodolohichni osnovy formuvannia muzychnoi kultury maibutnikh fakhivtsiv doshkilnoi ta pochatkovoї osvity. *Teoriia ta metodyka doshkilnoi i pochatkovoї osvity / Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy, Sumskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni A. S. Makarenka; O. V. Lobovoi, S. M. Kondratiuk (Ed.)*. Sumy: SumDPU imeni A. S. Makarenka, 436–461. URL: <http://repository.sspu.edu.ua/handle/123456789/13587> [in Ukrainian].
12. Rudnytska, O. P. (2005). Pedahohika zahalna ta mystetska. Ternopil: Navchalna knyha – Bohdan [in Ukrainian].
13. Ukrainska kultura: Lektsii za redaktsiieiu D. Antonovycha. (1993). S. V. Ulianovska (Ed.). Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
14. Shevniuk, O. L. (2007). Kulturolohiia. Kyiv: Znannia-Pres (Vyshcha osvita XXI stolittia) [in Ukrainian].